

demOS

Jaargang 31
September 2015

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

8

NIDI

inhoud

- 1 NIDI voorspelt bevolkingskrimp in China en groei in India en Nigeria
- 5 Demografie en religie: de invloed van fundamentalisme
- 8 Uit huis gaan vergeleken

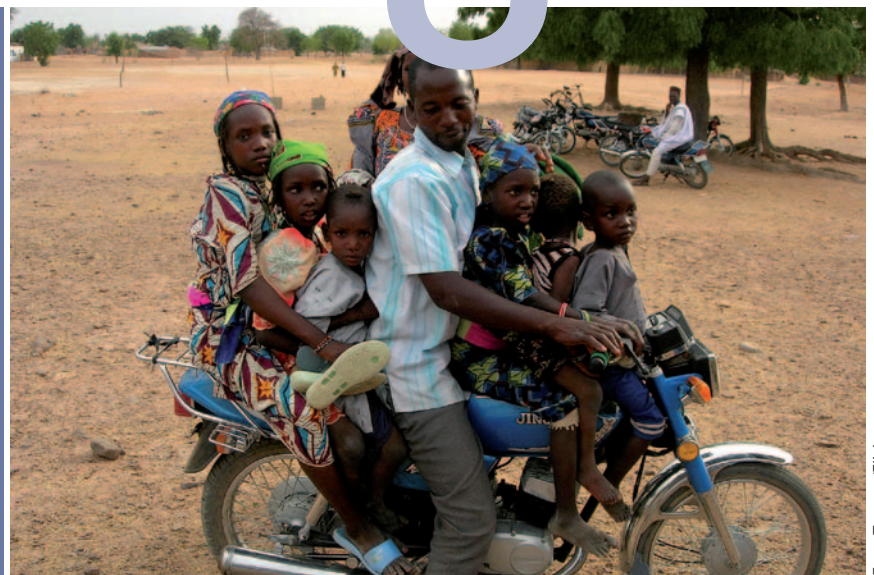

Foto: Teseum/Flickr

NIDI voorspelt bevolkingskrimp in China en groei in India en Nigeria

JOOP DE BEER

Volgens de Verenigde Naties zal aan het einde van deze eeuw een derde van de wereldbevolking in India, China of Nigeria wonen. Terwijl de bevolking van India en China in de tweede helft van de eeuw zal krimpen, zal die van Nigeria juist heel sterk toenemen. Hoe zeker is deze prognose? Een alternatief NIDI-scenario laat een andere ontwikkeling zien.

Op dit moment woont een derde van de wereldbevolking in twee landen: China en India. Aan het einde van de eeuw zal dat volgens de middenvariant van de bevolkingsprognose van de Verenigde Naties (VN) zijn teruggelopen tot een kwart. Dit komt aan de ene kant doordat volgens de VN beide landen halverwege de eeuw met bevolkingskrimp te maken krijgen en aan de andere kant doordat Afrikaanse landen sterk in omvang zullen toenemen. Vooral de bevolking van Nigeria zal heel snel groeien.

De prognoses van de omvang van de bevolking hangen voor een groot deel af van de veronderstellingen over het gemiddelde kindertal per vrouw. De VN veronderstelt dat in alle landen van de wereld het gemiddelde kindertal zich op de lange termijn ontwikkelt naar ongeveer twee kinderen per vrouw. Dit betekent dat de VN voor landen waar het kindertal nu lager is dan twee, zoals China, een stijging verwacht, en voor landen waar het kindertal nu hoger is, zoals India en Nigeria, een daling. Wel verschilt het tempo van de daling. In India, waar het gemiddeld kindertal nu rond 2,5 kinderen per vrouw ligt, zal een kindertal van twee rond 2040 worden bereikt, terwijl volgens de VN Nigeria pas aan het einde van de eeuw op dat kindertal zal uitkomen.

Tien landen met de meeste inwoners in 2015 en in 2100 volgens de middenvariant van de prognose van de Verenigde Naties

	2015			2100	
	x Miljoen	Percentage		x Miljoen	Percentage
1 China	1.376	18,7	1 India	1.660	14,8
2 India	1.311	17,8	2 China	1.004	9,0
3 Verenigde Staten	322	4,4	3 Nigeria	752	6,7
4 Indonesië	258	3,5	4 Verenigde Staten	450	4,0
5 Brazilië	208	2,8	5 Congo	389	3,5
6 Pakistan	189	2,6	6 Pakistan	364	3,2
7 Nigeria	182	2,5	7 Indonesië	314	2,8
8 Bangladesh	161	2,2	8 Tanzania	299	2,7
9 Rusland	143	1,9	9 Ethiopië	243	2,2
10 Mexico	127	1,7	10 Niger	209	1,9
Wereld	7.349	100,0	Wereld	11.213	100,0

Bron: UN (2015).

VN-prognose: bevolkingskrimp in China en India, groei in Nigeria

Op dit moment is China qua inwonertal het grootste land ter wereld, met 1,4 miljard inwoners (zie tabel). Op de tweede plaats staat India met bijna 1,3 miljard inwoners. Omdat de bevolking van India harder groeit dan die van China, zal volgens de VN China binnen tien jaar worden ingehaald door India. Aan het einde van deze eeuw zal India volgens de VN 1,7 miljard inwoners tellen en China 1,0 miljard. De Verenigde Staten zijn met 322 miljoen inwoners qua inwonertal nu het derde land ter wereld. Vanaf halverwege deze eeuw zal Nigeria qua inwonertal het derde land ter wereld zijn. De bevolking van de VS zal weliswaar nog flink groeien, maar veel minder hard dan die van Nigeria. Op dit moment staat Nigeria met 182 miljoen inwoners op de zevende plaats. Aan het einde van de eeuw zal Nigeria volgens de VN 752 miljoen inwoners tellen.

In China is de bevolkingsgroei sinds 1990 mede door de éénkindpolitiek sterk teruggelopen. Weliswaar is het gemiddeld kindertal niet tot één kind per vrouw gedaald, omdat er tal van uitzonderin-

gen op de éénkindpolitiek waren. Maar deze politiek heeft wel tot een sterke daling van het gemiddelde kindertal geleid van 3 kinderen per vrouw begin jaren tachtig naar 1,5 kind per vrouw rond de eeuwwisseling. Overigens daalde het kindertal in China al sterk vóór de strenge bevolkingspolitiek, dus het is niet zeker of de daling van het kindertal helemaal aan de éénkindpolitiek kan worden toegeschreven. Economische en culturele ontwikkelingen hebben zeer waarschijnlijk ook een rol gespeeld. De daling van het kindertal heeft ertoe geleid dat de bevolkingsgroei van China is gehalveerd van bijna 20 miljoen per jaar in de jaren negentig naar minder dan 10 miljoen per jaar in deze eeuw. Volgens de VN zal de bevolkingsgroei van China de komende jaren verder teruglopen en zal er vanaf rond 2030 zelfs sprake zijn van bevolkingskrimp (zie figuur 1).

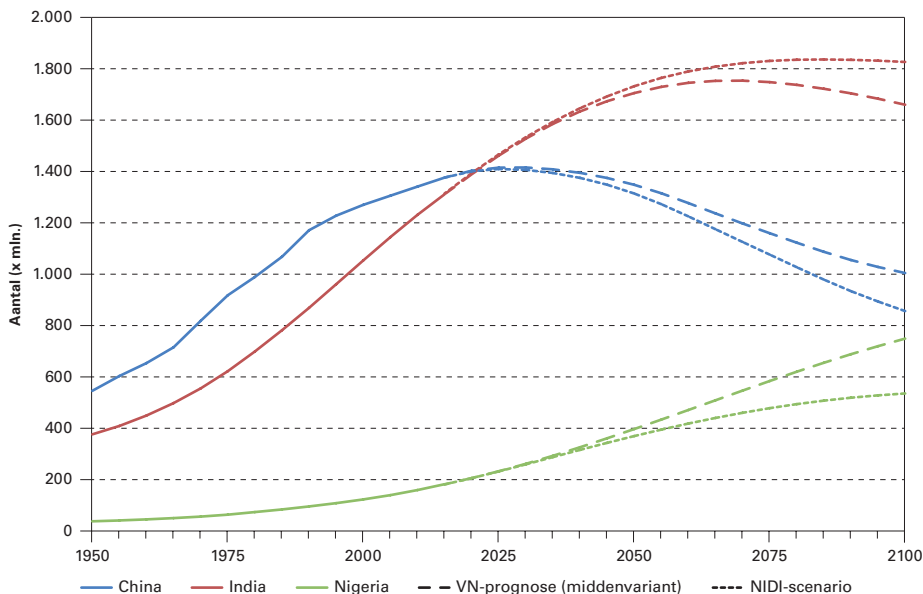
Ook in India is het gemiddeld kindertal flink gedaald, maar minder snel dan in China. In de jaren zeventig kregen Indiase vrouwen nog gemiddeld vijf kinderen, inmiddels is dat teruggelopen tot 2,5 kinderen per vrouw. Doordat de bevolking van India jonger is dan van China en het kindertal hoger, groeit de Indiase bevolking sterker, met ruim 15 miljoen inwoners per jaar. Het groeitempo loopt geleidelijk terug, maar blijft hoger dan in China. Daardoor haalt India qua inwonertal binnen tien jaar China in. Beide landen tellen dan iets minder dan 1,5 miljard inwoners. Daarna blijft de bevolking van India voorlopig groeien, tot een maximum van bijna 1,8 miljard rond 2070. Maar uiteindelijk zal ook India volgens de prognose van de VN te maken krijgen met geleidelijke bevolkingskrimp. Aan het einde van de eeuw zal India bijna 1,7 miljard inwoners tellen.

Terwijl in China en India het kindertal sterk is gedaald, is in Nigeria alleen nog maar het begin van een daling te zien. Het gemiddelde kindertal ligt daar nog op bijna 6 kinderen per vrouw. Volgens de VN zal dit weliswaar verder dalen, maar slechts heel langzaam. Het hoge kindertal in Nigeria leidt tot een exponentiële bevolkingsgroei. De komende 30 jaar verdubbelt de bevolking van Nigeria, en in de rest van de eeuw volgt nog eens een verdubbeling. Uiteindelijk zal Nigeria volgens de VN aan het einde van de eeuw vier maal zoveel inwoners tellen als nu. Van de totale groei van de wereldbevolking met bijna 4 miljard in de rest van deze eeuw zal bijna 15 procent voor rekening komen van Nigeria.

NIDI-scenario: meer groei in India, meer krimp in China en minder groei in Nigeria

De prognose van de VN van de bevolking van China, India en Nigeria, en daarmee van de totale wereldbevolking, hangt in sterke mate af van veronderstellingen over de toekomstige ontwikkeling in het gemiddeld kindertal in deze drie landen. In de jaren zestig bedroeg het gemiddelde kindertal zowel in China als in India rond zes kinderen per vrouw. In beide landen is het kindertal sterk gedaald, maar in China een stuk sneller dan in India (zie figuur 2). Volgens de VN zal na de versoepeling van de éénkindpolitiek in China het kindertal weer gaan stijgen. Andere deskundigen menen daarentegen dat het kindertal in China

Figuur 1. Aantal inwoners in China, India en Nigeria, 1950-2100 (x miljoen)

Bron: UN (2015) en eigen berekeningen.

laag zal blijven (zie Demos van mei 2015). Mogelijke verklaringen daarvoor zijn een 'gewenning' aan kleine gezinnen, sterke economische groei en moeilijkheden met het combineren van werk en kinderen.

De prognose van de VN gaat ervan uit dat op de zeer lange termijn het gemiddelde kindertal zich in alle landen in de richting van twee kinderen per vrouw zal ontwikkelen. Maar er zijn ook deskundigen die menen dat een lager kindertal plausibel is, vooral als gevolg van de toename van het onderwijsniveau. Het Wittgenstein Centre in Wenen verwacht dat het kindertal in China zich zal stabiliseren op het huidige niveau van 1,5 kinderen per vrouw, terwijl het kindertal in India zal dalen naar 2,5 naar 1,6 kinderen en in Nigeria van 6 naar 1,9 kinderen, dit op basis van oordelen van deskundigen (zie Lutz et al., 2014). In plaats van aan deskundigen te vragen wat zij een plausibel kindertal vinden voor de zeer lange termijn, kunnen we ook de cijfers zoveel mogelijk voor zich laten spreken. Dat is de basis van het NIDI-scenario. Dit scenario is gebaseerd op het gegeven dat naarmate landen zich economisch ontwikkelen en het onderwijsniveau van vooral vrouwen toeneemt, de ontwikkeling van het kindertal in de meeste landen eenzelfde trend laat zien. Beginnend vanaf een hoog niveau, daalt het kindertal eerst langzaam, daarna sneller en vervolgens weer langzamer tot een min of meer stabiel laag niveau is bereikt. Deze ontwikkeling kan met een zogenoemde logistische curve worden beschreven. Dit logistische model bevat vier parameters die respectievelijk het hoge beginniveau van het kindertal, het tempo van de daling, de periode waarin de daling plaatsvindt en het lage eindniveau van het kindertal beschrijven. Door deze parameters per land zodanig te schatten, dat het de waargenomen ontwikkeling van het kindertal zo nauwkeurig mogelijk beschrijft, kan worden voorspeld op welk niveau het kindertal uiteindelijk zal uitkomen. Zie het NIDI-scenario in figuur 2.

Het NIDI-model voorspelt voor China voor de lange termijn een kindertal van 1,5 kinderen per vrouw. De VN veronderstelt dat het kindertal geleidelijk toeneemt naar 1,8 kinderen per vrouw. Figuur 1 laat zien dat uitgaande van het NIDI-scenario de bevolking van China na 2030 met ruim een half miljard mensen zal krimpen. Ook de VN voorspelt een krimpende bevolking op de lange termijn, maar minder sterk. Het NIDI-scenario komt in 2100 150 miljoen lager uit dan dat van de VN: 850 miljoen in plaats van 1 miljard. De verschillen worden volledig veroorzaakt door verschillen in geboortecijfers. Het NIDI-scenario gaat uit de van dezelfde veronderstellingen over sterfte en migratie – de twee andere factoren die de bevolkingsgroei bepalen – als de middenvariant van de VN.

In India is het kindertal iets later en in een iets geleidelijker tempo gedaald dan in China, maar niettemin is ook daar het kindertal flink afgenomen. Volgens de VN volgt nog een verdere daling tot hetzelfde niveau als China. De afgelopen jaren is het dalings tempo teruggelopen. Het NIDI-model voorspelt dat het dalings tempo verder af-

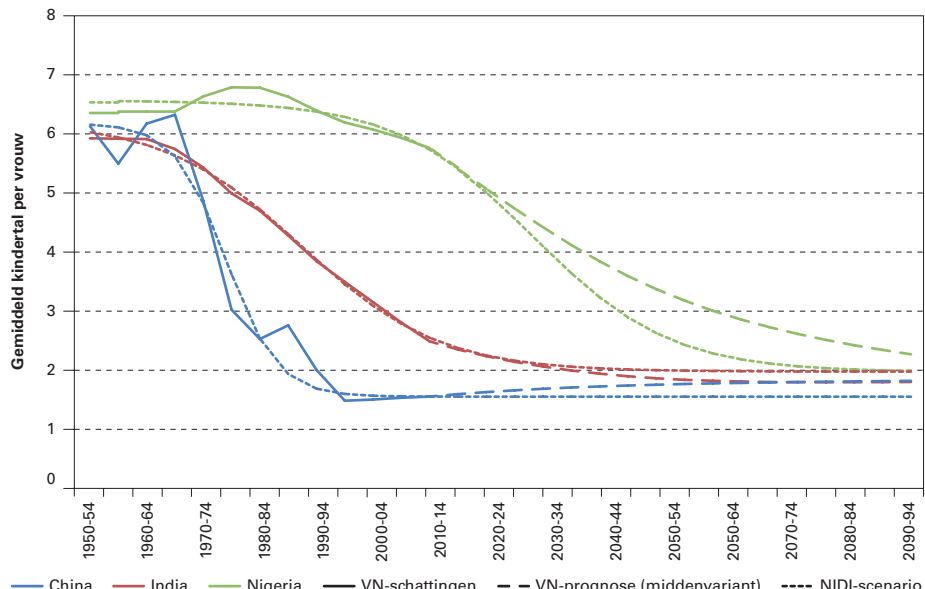

Foto: Austronesian Expeditions/Flickr

neemt, en dat het kindertal uiteindelijk uitkomt op 2,0 kinderen per vrouw. Dat is 0,2 kinderen meer dan de prognose van de VN. Figuur 1 laat zien dat terwijl de VN verwacht dat de bevolking van India tegen het einde van de eeuw gaat krimpen tot 1,7 miljard in 2100, er volgens het NIDI-scenario sprake zal zijn van een stabilisering, rond 1,8 miljard mensen aan het einde van de eeuw.

In Nigeria is het kindertal nu net zo hoog als het in de jaren vijftig in China en India was. Aangezien de transitie naar een lager kindertal daar nog niet echt op gang is gekomen, kan het NIDI-model voor Nigeria alleen een schatting opleveren voor het uiteindelijk kindertal als aanvullende veronderstellingen worden gemaakt. Als we aannemen dat de ontwikkeling van het kindertal in Nigeria eenzelfde ontwikkeling zal doormaken als in India (dat wil zeggen hetzelfde dalings tempo en hetzelfde lage eindniveau van het kindertal), kan het model worden gebruikt om te schatten hoeveel jaar later de transitie van een hoog naar een laag kindertal in Nigeria zich zal voordoen dan in India. Dan blijkt dat de daling in Nigeria

Figuur 2. Gemiddeld kindertal per vrouw (TFR) in China, India en Nigeria, 1950-2100

Bron: UN (2015) en eigen berekeningen.

Foto: Bjørn Christian Tørrissen /Flickr

NIEUWE PROGNOSE VAN DE VERENIGDE NATIES

In juli 2015 brachten de VN een nieuwe prognose van de wereldbevolking uit. In vergelijking met de prognose die in 2012 werd opgesteld, voorspelt de VN een hogere bevolkingsgroei. De vorige prognose voorspelde dat de omvang van de wereldbevolking zou toenemen tot 10,8 miljard mensen in het jaar 2100 (zie De Beer, 2015). Volgens de nieuwe prognose zal de wereldbevolking aan het einde van de eeuw 11,2 miljard mensen tellen. Overigens voorspelt de VN niet voor alle landen een hogere bevolkingsgroei. Voor China en Nigeria wordt juist een lagere bevolkingsgroei voorspeld.

zich 40 jaar later voordoet dan in India. Figuur 2 laat zien dat het kindertal volgens dit scenario de komende tien jaar in hetzelfde tempo daalt als wat de VN veronderstelt, maar daarna daalt het kindertal volgens het NIDI-scenario sneller dan volgens de VN. Tegen het einde van de eeuw verschilt het kindertal volgens beide prognoses niet sterk meer. Figuur 1 laat duidelijk zien dat de tragere daling van het kindertal volgens de VN tot een aanzienlijk sterkere bevolkingsgroei leidt. Terwijl de VN voorspelt dat de bevolking van Nigeria groeit tot 750 miljoen in 2100, voorspelt het NIDI-scenario een groei tot rond 540 miljoen. Dat scheelt ruim 200 miljoen mensen.

Gevolgen voor de wereldbevolking

De VN voorspelt dat de wereldbevolking deze eeuw met bijna 4 miljard mensen zal toenemen, van ruim 7 miljard nu naar ruim 11 miljard in 2100. Het NIDI-scenario voorspelt niet de omvang van de wereldbevolking, maar alleen van de bevolking van de landen die in 2100 in de top 3 staan en op dat moment met z'n drieën bijna een derde van de totale wereldbevolking vormen. Doordat het NIDI-scenario voor India meer bevolkingsgroei voorspelt dan de VN, maar voor Nigeria juist minder groei en voor China een sterkere bevolkingskrimp, verschilt de NIDI-prognose van de totale bevolking van deze drie landen niet heel sterk met de VN-prognose. Terwijl de VN voorspelt dat de totale bevolking van China, India en Nigeria met bijna 550 miljoen toeneemt van 2,9 naar 3,4 miljard, komt het NIDI scenario uit op een totale bevolkingsgroei in deze drie landen met 350 miljoen, van 2,9 naar 3,2 miljard.

De sterke groei van de wereldbevolking volgens de VN met 4 miljard in de rest van deze eeuw komt vooral voor rekening van Afrikaanse landen. Zo laat de tabel zien dat in 2100 vijf Afrikaanse tot de top tien zullen behoren. Voor Nigeria veronderstelt het NIDI-scenario een snellere daling van het kindertal dan de VN. Als ook in andere Afrikaanse landen het kindertal sneller zou dalen, zou de prognose van de wereldbevolking beduidend lager uitkomen dan de 11 miljard

in 2100 die de VN voorspelt. Het Wittgenstein Centre veronderstelt een heel sterke daling van het kindertal in Afrika. Op grond daarvan verwachten zij dat de wereldbevolking in 2100 9 miljard mensen zal tellen. Of de drastische daling van het kindertal die het Wittgenstein Centre veronderstelt werkelijkheid zal worden, is onzeker, maar dat de wereldbevolking minder sterk zal groeien dan de VN verwacht is heel goed denkbaar.

Joop de Beer, NIDI, e-mail: beer@nidi.nl

LITERATUUR:

- Beer, J. de (2015), Is krimping van de wereldbevolking in zicht? *Demos* 31(5), pp. 1-4.
- Lutz, W, W.P. Butz en S. KC, (red.) (2014), *World Population and Human Capital in the Twenty-First Century*. Oxford: Oxford University Press.
- United Nations (2015), *World Population Prospects: The 2015 Revision. Key Findings and Advance Tables*. New York: United Nations.

Demografie en religie: de invloed van fundamentalisme

HARRY VAN DALEN

Religieus fundamentalisme wordt meer en meer als een zorg van Westerse maatschappijen gezien. Het roept de vraag op hoe de rol van religie doorspeelt in waarden die een rol spelen in de samenleving en demografie. Op basis van de World Values Survey wordt bezien hoe moslims in islamitische landen staan ten opzichte van vraagstukken die ook voor demografen van belang zijn, zoals abortus, zelfmoord, euthanasie en scheiding. Wijken deze waarden onder moslims sterk af van andere religies in de wereld?

In de nasleep van de aanslagen in Parijs en Dene-marken van begin 2015 worden in het publieke debat vele meningen gedebiteerd over moslims en hun opvattingen over geloof en samenleving. De waarden van moslims zouden botsen met de waarden die gehuldigd worden in Westerse landen. Onlangs heeft de socioloog Ruud Koopmans laten zien in welke mate moslims van Turkse en Marokkaanse origine in een aantal Europese landen zich laten kennen als religieus fundamentalistisch. Maar nog belangrijker in welke mate dat fundamentalisme zich uit in intolerantie jegens andere groepen, zoals joden en homoseksuelen. Zijn onderzoek geeft een genuanceerd maar tegelijkertijd ook een verontrustend beeld over de intolerantie van moslims in Europa. Genuanceerd omdat fundamentalisme zich niet noodzakelijk in gedrag vertaalt. Verontrustend omdat wanneer een grote meerderheid zich achter een standpunt schaaft, de mensen met extreme opvattingen zich gesteund voelen door hun groep om de daad bij het woord te voegen.

Foto: Timothy Neesam/Flickr

Religieus fundamentalisme

In dit artikel staan vooral de waarden en opvattingen centraal die in de landen van herkomst gelden en dan in het bijzonder landen die gedomineerd worden door moslims. De centrale vraag is of én in welke mate religie doorspeelt in houdingen ten aanzien van vraagstukken die ook voor de demografie van belang zijn. Allereerst wordt gekeken naar hoe moslims in islamitische landen aankijken tegen religie en samenleving en wordt een maatstaf ontwikkeld voor religieus fundamentalisme. Dit begrip wordt in de praktijk snel verward met extremisme of radicalisme en die betekenis heeft het nadrukkelijk niet. Op deze plaats is het goed om te melden dat religieus fundamentalisme in de wetenschappelijke literatuur (en ook hier) de betekenis heeft van een stroming binnen een religie die trouw en consequent wil zijn aan de leer. Een eenduidige definitie en meting van het begrip bestaat niet, maar over het algemeen wordt gesproken over een fundamentalistische houding wanneer deze geen ruimte laat voor andere opvattingen en teksten van eeuwen

geleden tijdloos en letterlijk worden geïnterpreteerd. Het concept moet echter niet verward worden met de aanduiding 'orthodoxie', dat vooral gaat over de inhoud van het specifieke geloof, terwijl fundamentalisme slaat op de manier waarop een geloof wordt aangehangen.

Na het becijferen van de mate van fundamentalisme wordt bezien hoe moslims tegen beladen issues in demografie en samenleving aankijken. En tot slot wordt bezien in welke mate religieus fundamentalisme van invloed is op dergelijke standpunten, met als achterliggende vraag of fundamentalistische moslims wezenlijk anders denken dan fundamentalisten binnen andere grote religieuze stromingen.

Waardenonderzoek

Een belangrijke bron om antwoorden op dit soort vragen te vinden is het onderzoek dat gebundeld wordt in de World Values Survey (WVS), een wereldwijd netwerk van sociale wetenschappers die veranderende waarden bestuderen en

Tabel 1. Opvattingen over religie van moslims en van de bevolking in Westerse landen (% (zeer) meeeens)

Opvattingen van moslims in:	Wanneer wetenschap en religie botsen, dan heeft religie altijd gelijk	De enige aanvaardbare religie is mijn religie
Qatar*	98	98
Jordanië	97	95
Jemen	96	91
Pakistan	96	90
Egypte*	95	-
Algerije	95	94
Tunesië	94	89
Irak	89	82
Koeweit*	86	78
Bahrein*	85	81
Marokko	70	88
Turkije	70	76

Opvattingen van gehele bevolking in:	Wanneer wetenschap en religie botsen, dan heeft religie altijd gelijk	De enige aanvaardbare religie is mijn religie
Nederland	5	13
Zweden	7	6
Duitsland	12	31
Verenigde Staten	39	18

* In deze landen is de religie niet gevraagd. Dit zijn landen waarvan bekend is dat de islam de sterk dominante religie is.
- Niet gevraagd.
Bron: WVS (2012-2014).

bezien welke invloed die veranderingen hebben op samenlevingen. De WVS bestaat uit nationaal representatieve enquêtes die zijn uitgevoerd in bijna 100 landen die bijna 90 procent van de wereldbevolking beslaan. Het is het grootste niet-commerciële onderzoek naar waarden. Het is niet zo dat voor alle landen voor alle jaren en voor alle vragen cijfers beschikbaar zijn, maar het biedt wel een interessante blik op zaken die ook bij de bovenstaande vragen van waarde kan zijn. In de WVS wordt gevraagd tot welke religieuze stroming men behoort. Helaas biedt de WVS te weinig aanknopingspunten om te bezien hoe moslims in het Westen zich gedragen en welke opvattingen zij hebben. De aantallen zijn hier-

voor simpelweg te klein en die exercitie moet maar worden bewaard voor een later moment.

Om te beginnen bezien we hoe diep geworteld het geloof is en hoe tolerant moslims zijn ten aanzien van andere religies. Tabel 1 bevat twee stellingen waar men een en ander uit kan afleiden. Een aantekening hierbij is dat de genoemde landen een diversiteit aan stromingen binnen de islam vertegenwoordigen, hoewel het hoofdzakelijk landen zijn waar soennitische moslims de boventoon voeren. Alleen Irak is een land waar de meerderheid van de moslims tot de sjiiitische islam behoort. Echter in de WVS is dit onderscheid niet altijd aangetekend, en worden de meeste moslims in algemene termen aangeduid en gecategoriseerd.

Tabel 1 bevat een samenvatting van de instemming die moslims ten toon spreiden ten aanzien van twee stellingen over hun religie. Over het algemeen houdt men er traditionele, fundamentalistische opvattingen op na. In bijna alle islamitische landen wordt door de ondervraagden meer waarde gehecht aan wat de islam te zeggen heeft dan aan de wetenschap in het geval beide conflicterende opvattingen hebben over een probleem. Ter vergelijking: Nederlanders verschillen aanzienlijk ten aanzien van deze moslims, terwijl dat verschil al weer wat kleiner is in de VS. De intolerantie is ook duidelijk bij de tweede stelling dat er maar één aanvaardbare religie is. Met andere woorden, religieus fundamentalisme is breed verspreid onder de moslims in de genoemde landen.

Veroordeling gedrag

Een beeld van welke opvattingen moslims erop na houden kan men verkrijgen door bepaalde normen of houdingen tegen het licht te houden. Tabel 2 bevat onderwerpen die ook vaak terug komen in het publieke debat en die ook van belang zijn binnen de demografie. Ten aanzien van de opvattingen over homoseksualiteit, zelfmoord, euthanasie, abortus en seks voor het huwelijk bestaat er een wereld van verschil met bijvoorbeeld Nederland. In islamitische landen is er een sterke, breed gedragen afkeuring voor deze handelingen. Alleen voor echtscheiding kan men in sommige landen op enige mildheid rekenen. Maar zoals men ook kan afleiden uit de ontbrekende waarden in tabel 2, sommige kwesties zijn dermate beladen dat enquêtebureaus niet eens overwegen om ernaar te vragen. Hoe anders is de communis opinio in bijvoorbeeld Nederland en Zweden waar al deze vraagstukken in hoge mate geaccepteerd zijn, met uitzondering misschien van zelfmoord.

Religieus fundamentalisme niet alleen onder moslims

Een open vraag is of we deze sterke opvattingen onder moslims ook bij andere religies aantreffen. Om die vraag te beantwoorden is bezien in welke mate religieus fundamentalisme in andere landen en culturen voorkomt en in welke mate dat doorspeelt in opvattingen over demografische onderwerpen. Op basis van de twee stellingen in tabel 1 is een index gemaakt die aangeeft of men sterke of zwakke ideeën heeft over het belang van

Tabel 2. Welke handelingen zijn gerechtvaardigd? Opvattingen van moslims en de bevolking in Westerse landen (1 = nooit gerechtvaardigd tot 10 = altijd gerechtvaardigd)

Opvattingen van moslims in:	Homoseksualiteit	Zelfmoord	Euthanasie	Scheiding	Seks voor huwelijk	Abortus
Qatar*	1,3	1,3	-	3,3	1,3	1,8
Jordanië	1,3	1,7	-	3,1	1,3	1,9
Jemen	1,5	1,4	1,9	3,7	-	2,4
Pakistan	1,6	1,5	1,6	2,3	1,5	1,5
Egypte*	-	2,4	2,6	5,1	-	-
Algerije	2,2	2,4	2,4	4,2	-	2,6
Tunesië	1,1	1,1	2,0	3,6	-	2,0
Irak	1,7	1,7	2,5	4,0	-	2,5
Koeweit*	-	1,8	1,9	4,1	-	2,5
Bahrein*	-	2,2	2,1	3,2	-	2,2
Marokko	1,3	1,3	-	4,3	1,9	1,8
Turkije	1,7	1,4	-	3,3	1,8	2,2

Opvattingen van gehele bevolking in:	Homoseksualiteit	Zelfmoord	Euthanasie	Scheiding	Seks voor huwelijk	Abortus
Nederland	7,9	4,4	7,5	7,2	8,3	6,5
Zweden	8,5	4,4	5,6	8,4	8,9	7,9
Duitsland	6,1	3,2	-	6,4	7,7	4,7
Verenigde Staten	5,4	3,0	-	6,2	5,9	4,8

* In deze landen is de religie niet gevraagd. Dit zijn landen waarvan bekend is dat de islam de sterk dominante religie is.
- Niet gevraagd.
Bron: WVS (2012-2014).

religie. Een religieus fundamentalist wordt hier gedefinieerd als iemand die het eens is met beide stellingen en op z'n minst voor een van de twee stellingen het er 'zeer mee eens' is. Figuur 1 vat in een notendop samen hoe religieus fundamentalisten van de grootste religieuze groepen in het WVS-bestand denken over deze demografische onderwerpen. Voor alle handelingen geldt dat fundamentalisten ze afkeuren, of ze nu moslim, katholiek of anderszins religieus zijn. Voorts valt op dat over handelingen als 'echtscheiding' en 'seks voor het huwelijk' nog relatief mild wordt geoordeeld. Homoseksualiteit en zelfmoord worden het strengst veroordeeld.

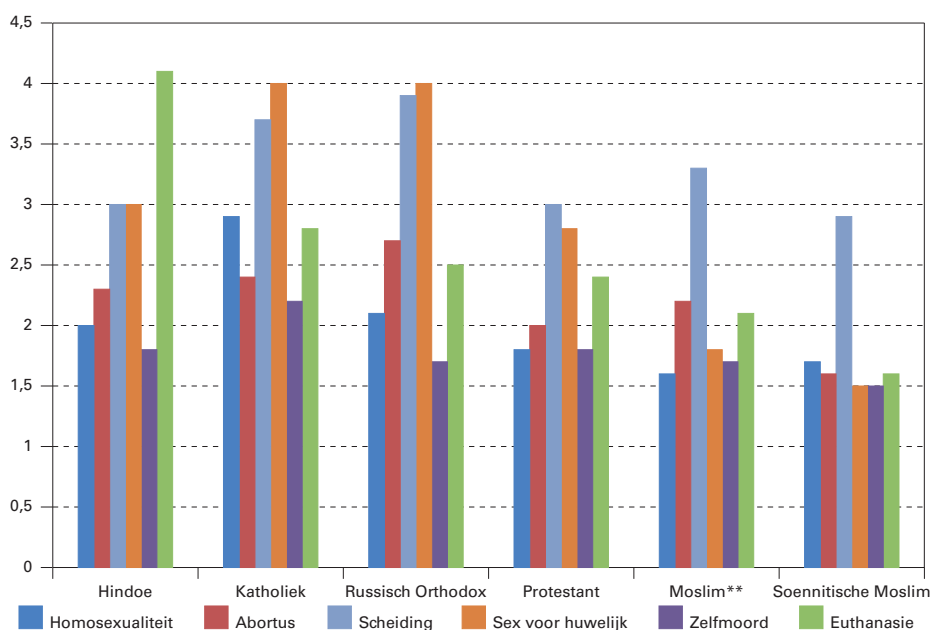
Nadere bestudering (niet in figuur) leert dat het effect van religieus fundamentalisme op de genoemde zaken – rekening houdend met verschillen tussen religieuze groepen – geslacht, leeftijd, opleiding en woonland - het grootst is onder moslims, in het bijzonder onder soennitische moslims. De laatste factor – woonland – is niet onbelangrijk. Deze factor maakt namelijk duidelijk dat er grote verschillen tussen landen zijn die een belangrijke verklaring vormen voor verschillen in opvattingen. En dat is een belangrijke toevoeging omdat dit aangeeft dat religie geen uniforme invloed op waarden en normen in de wereld heeft maar dat deze ook door de cultuur en geschiedenis van een land worden bepaald.

Als religieus fundamentalisme dan niet alleen terug te vinden is bij moslims dan roept dit de vraag op waarom fundamentalisme zoveel emoties oproept. Die vraag is deels eenvoudig te begrijpen als men kijkt naar de percentages fundamentalisten per religie in het databestand van de WVS (zie figuur 2). Vooral de respondenten die zich als soennitische moslims karakteriseren zijn in hoge mate fundamentalistisch (ruim 80 procent) terwijl de fundamentalisten in andere religies zich laten kenschetsen als een minderheid. En hoogstwaarschijnlijk gaat er achter de noemer 'moslim' nog veel meer diversiteit schuil die helaas niet met de WVS-data valt te achterhalen omdat ieder land bij het houden van interviews er zijn eigen categorisering in religies op na houdt. Sommige landen bieden alleen de optie moslim aan en andere tevens de optie soennitische moslims. Wellicht nog belangrijker, in de meest recente rondes van de World Value Survey deden niet alle landen mee, en dat maakt dat men altijd een slag om de arm moet houden bij het interpreteren van de cijfers.

Conclusies

Deze korte studie naar verschillen in opvattingen over beladen demografische onderwerpen maakt duidelijk hoe homogeen de wereld van de islam is en hoe groot het verschil met de Westerse wereld is. Er zijn drie conclusies. Allereerst is er een sterk effect van religieus fundamentalisme onder moslims op opvattingen over beladen demografische onderwerpen. Echter de invloed van fundamentalisme vindt men ook onder katholieken en protestanten. Het effect op de opvattingen in de samenleving is bij laatstgenoemde religies in veel gevallen echter kleiner. Het percentage fundamentalisten onder bijvoorbeeld hindoes of katho-

Figuur 1. Oordelen van religieus fundamentalisten in de wereld over demografische onderwerpen (op een schaal van 1 = nooit gerechtvaardigd tot 10 = altijd gerechtvaardigd), naar zes religieuze groeperingen*

* De figuur is gebaseerd op ruim 51.000 waarnemingen in 49 landen.

** Exclusief moslims die expliciet hebben aangegeven soennitische moslims te zijn.

Bron: WVS (2012-2014).

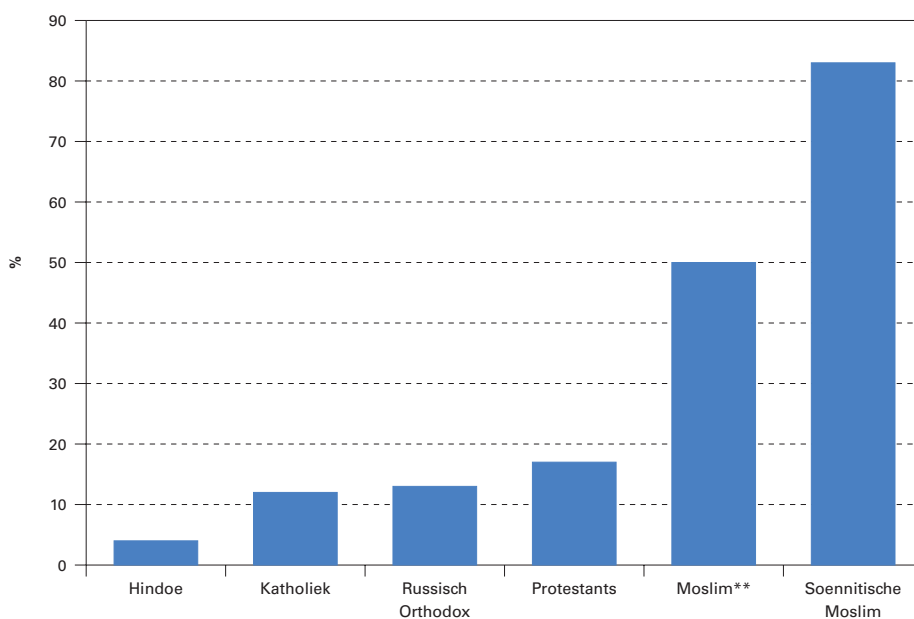
liken is in de meeste landen laag en betreft dus zeker geen groep die de toon zet in de maatschappij. Ten slotte moet gewezen worden op het feit dat de verschillen tussen landen zeer groot zijn en een aanzienlijk deel van de variatie in opvattingen verklaren. Religies werken dus niet overal op een uniforme wijze uit en zijn afhankelijk van de plaats waar men woont.

Harry van Dalen, NIDI, e-mail: dalen@nidi.nl

LITERATUUR:

- Koopmans, R. (2015), Religious Fundamentalism and Hostility against Out-groups: A Comparison of Muslims and Christians in Western Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(1), pp. 33-57.

Figuur 2. Percentages religieus fundamentalisten in verschillende religies in de wereld*

* De figuur is gebaseerd op ruim 51.000 waarnemingen in 49 landen.

** Exclusief moslims die expliciet hebben aangegeven soennitische moslims te zijn.

Bron: WVS (2012-2014).

Uit huis gaan vergeleken

Het is een simpele indicator: de leeftijd bij het verlaten van het ouderlijk huis. Maar als je de cijfers voor een hele reeks landen achter elkaar zet, dan zie je opmerkelijke verschillen. Waar het in het ene land heel gebruikelijk is om lang thuis te blijven wonen (denk aan het 'Hotel Mama' in Italië), is het in het andere land, zoals bijvoorbeeld Frankrijk, de gewoonste zaak van de wereld om al op jonge leeftijd het ouderlijk huis te verlaten.

Dit soort verschillen kan alleen goed worden bestudeerd als er betrouwbare vergelijkende gegevens zijn. Het langlopende grootschalige Generations & Gender Programma (GGP) dat wordt gecoördineerd door het NIDI, beschikt over deze gegevens voor niet minder dan 19 landen. De data zijn publiek toegankelijk en stellen onderzoekers van over de hele wereld in staat om te bestuderen hoe de demografische levensloop zich in al die verschillende landen ontvouwt. We weten natuurlijk dat die levenslopen heel verschillend zijn, maar het GGP stelt in staat om deze grote variatie in al zijn detail te analyseren en bijvoorbeeld te achterhalen wat de invloed is van uiteenlopende factoren zoals cultuur, geschiedenis en het beleid.

Ter illustratie laat de grafiek met gegevens van rond het jaar 2005 zien hoe gewoon het is om op jongere leeftijd, hier tussen 20 en 35 jaar, bij ten minste één ouder in huis te wonen en wanneer jongeren uit huis beginnen te trekken. Zoals gezegd geeft deze eenvoudige indicator al

aanleiding om na te denken over vragen zoals waarom langer thuis blijven veel voorkomt in zo heel verschillende landen als Italië, Georgië en Japan. En waarom dit zo weinig voorkomt in zulke uiteenlopende landen als de Scandinavische landen, Australië en Frankrijk. Zoals wel meer voorkomt, neemt Nederland zo'n beetje een middenpositie in. Uit recente gegevens van het CBS blijkt dat Nederlandse jongeren tegenwoordig gemiddeld 22,8 jaar oud zijn als zij het ouderlijk huis verlaten en dat is iets ouder dan 10 jaar geleden. Volgens het CBS is deze tendens om wat langer thuis te blijven wonen sterker bij jongeren van Turkse en Marokkaanse afkomst.

Bewerking door Nico van Nimwegen, NIDI, van *GGP at a Glance: Newsletter Generations & Gender Programme* nr. 22, juni 2015.

LITERATUUR:

- Stoeldraijer, L. (2014), Jongeren blijven langer thuis wonen, *Bevolkingstrends*, juni 2014.

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en wil de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken bevorderen.

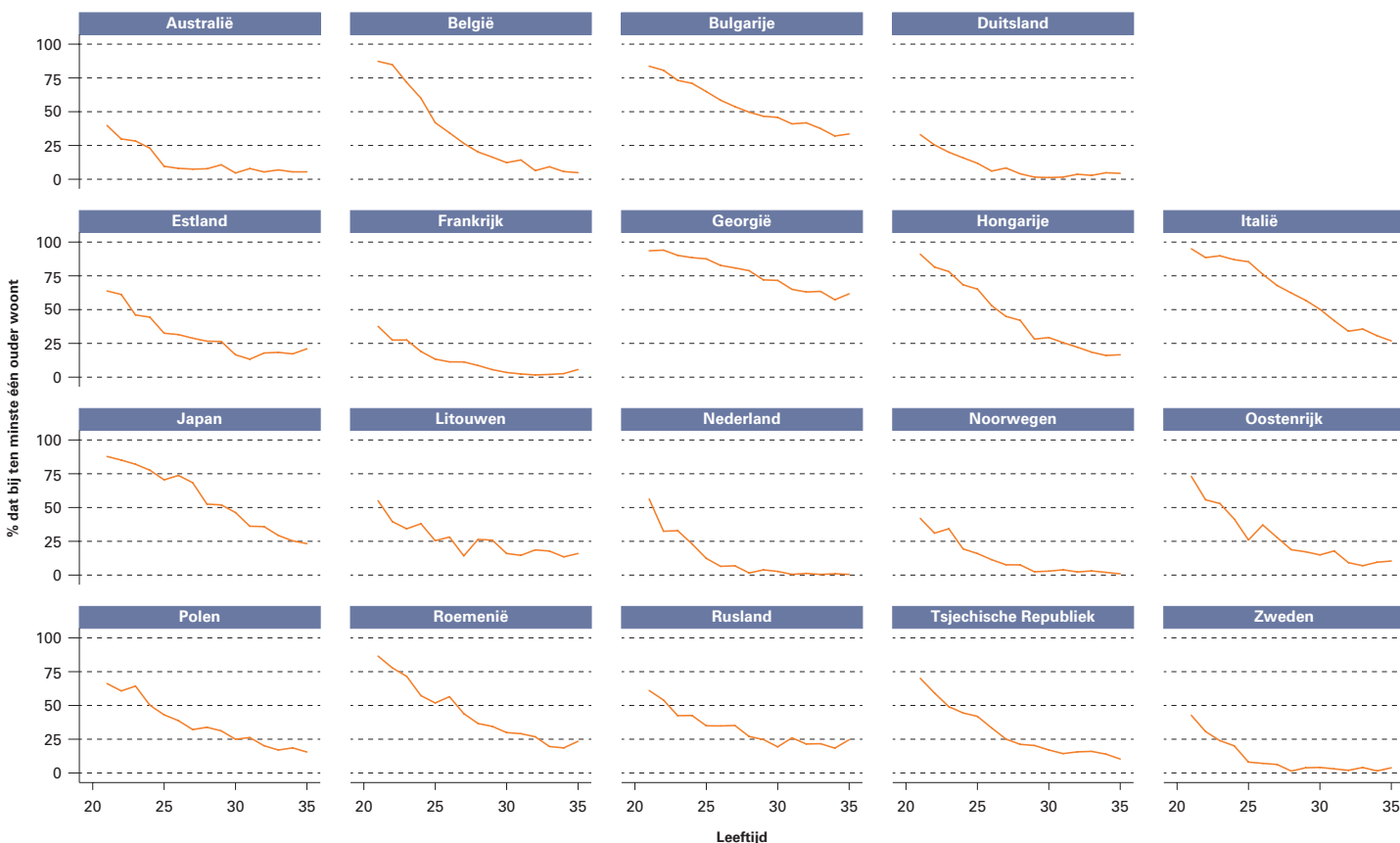
Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen met bronvermelding wordt op prijs gesteld. Graag ontvang de redactie een bewijsexemplaar. De personen op de foto's komen niet in de tekst voor en hebben geen relatie met hetgeen in de tekst wordt beschreven.

Het NIDI is een instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en is geaffilieerd met de Rijksuniversiteit Groningen. Het NIDI houdt zich bezig met onderzoek naar bevolkingsvraagstukken.

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Nico van Nimwegen, hoofdredacteur Ingrid Esveldt, eindredacteur Harry van Dalen, redacteur Peter Ekamper, (web)redacteur
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage (070) 356 52 00
Telefoon	demos@nidi.nl
E-mail	demos.nidi.nl / www.nidi.nl
Internet	gratis
Abonnementen	
Basisontwerp	Harmine Louwé
Druk	www.nadorpdruk.nl

Percentage 20-35 jarigen die met ten minste één ouder wonen, 2005

Bron: Generations & Gender Survey Wave 1.